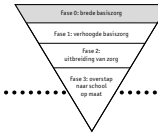

Krachtig onderwijs binnen een brede basiszorg

Brede basiszorg volgens het M-decreet

Greet Vanhove
pedagogisch begeleider VVKBaO

In het aprilnummer van *School+visie* lichtten we het decreet betreffende maatregelen voor leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften (het M-decreet) nader toe. Het M-decreet legt het zorgcontinuüm als model aan de scholen op. Het belang van brede basiszorg binnen dat continuüm kan niet worden overschat. Immers, hoe breder die basis, hoe minder leerlingen nood hebben aan verhoogde zorg en uitbreiding van zorg. In dit artikel analyseren we de verschillende elementen van de definitie van brede basiszorg in het M-decreet. Voor concrete voorbeelden en hulpmiddelen verwijzen we naar het *Vademecum zorg*.

Definitie 'brede basiszorg' volgens M-decreet

Brede basiszorg is een fase in het zorgcontinuüm waarbij de school vanuit een visie op zorg de ontwikkeling van alle leerlingen stimuleert en problemen tracht te voorkomen door een krachtige leeromgeving te bieden, de leerlingen systematisch op te volgen en actief te werken aan het verminderen van risicofactoren en aan het versterken van beschermende factoren.

Een fase in het zorgcontinuüm

Het zorgcontinuüm wordt gedefinieerd als een opeenvolging van fasen in de organisatie van de onderwijsomgeving gaande van brede basiszorg, verhoogde zorg tot uitbreiding van zorg. Een continuüm is een vloeiende doorlopende lijn. Je kunt dus, waar nodig, naadloos overgaan naar een hoger zorgniveau. De brede basiszorg is de eerste fase (fase 0) binnen dat continuüm. Ze bundelt de goede didactiek die tot de basisvaardigheden van elke leerkracht behoort.

Vanuit een visie op zorg

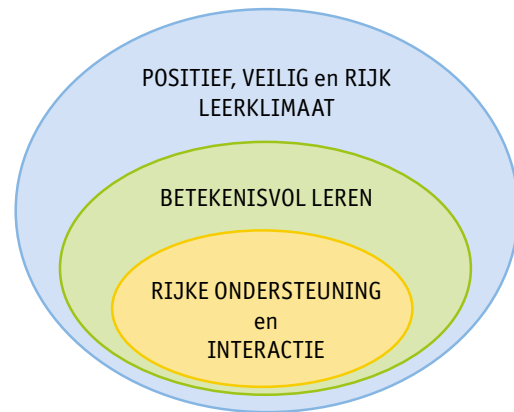
Werken aan brede basiszorg maakt natuurlijk deel uit van de zorgwerking van een school en dus van de zorgvisie. Werken aan een zorgvisie is een opdracht voor het hele schoolteam. Een degelijk zorgbeleid kan pas doelgericht geconcretiseerd worden als er een duidelijk gedragen visie is. Inspiratie voor een visie over zorg vindt het team in de eerste twee hoofdstukken van het *Vademecum zorg*. Het vijfde hoofdstuk bevat naast een inspirerende tekst over de visie op handicap vanuit het VN-verdrag, ook drie praktische instrumenten om met het hele team te reflecteren op de zorgvisie, die te actualiseren en te implementeren. Dat kan vanuit het beleidsvoerend vermogen, vanuit de *Opdrachten voor het katholiek basisonderwijs in Vlaanderen* of met de zorgspiegel vanuit het zorgcontinuüm. Werken aan een visie is niet eenvoud-

dig. Scholen doen daarvoor vaak een beroep op de pedagogische begeleiders of volgen een nascholing rond zorg.

Aanbieden van een krachtige leeromgeving

De term *krachtige leeromgeving* dook een tiental jaar geleden op en structureert wat leerkrachten verstaan onder goede didactiek. Het decreet definieert een krachtige leeromgeving niet. Hoe het ingevuld en uitgebouwd wordt, blijft de verantwoordelijkheid van elke leerkracht. Als leerkracht zorg je voor kwaliteitsvol onderwijs door een krachtige leeromgeving te realiseren. Via een krachtige leeromgeving stimuleer je de ontwikkeling van je leerlingen.

Model krachtige leeromgeving

bron: Verhelst, M. (2004)

Krachtige leeromgevingen zijn leersituaties die sterk uitdagend zijn. Ze bevatten veel doe-activiteiten, probleemsituaties die zijn aangepast aan het niveau van de leerling of leerrijke inhoud. Bij zulke leeromgevingen voelen leerlingen zich maximaal betrokken. Krachtige leeromgevingen kenmerken zich door een positief, veilig en rijk leerklimaat; betekenisvol leren; rijke ondersteuning en interactie.

Een positief, veilig en rijk leerklimaat

Leerlingen zijn erg gevoelig voor de sfeer in de klas. Ze hebben nood aan een warme, veilige en geborgen omgeving en moeten zich goed voelen om optimaal te functioneren. Zich goed voelen betekent spontaan zijn, open staan, zichzelf zijn in de klasgroep en zich verbonden voelen met de klasgenoten en de leerkracht(en).

In het *Ontwikkelingsplan voor de katholieke kleuterschool* staat de positieve ingesteldheid centraal. Maar ook in de lagere school uit zich dat in plezier beleven, initiatief nemen, zich betrekken voelen en nieuwsgierig zijn. We creëren een leeromgeving waarin alle leerlingen zich welbevinden. Door open te staan

voor de ideeën, meningen en de gevoelswereld van elke leerling, bevordert je de intrinsieke motivatie van de leerling.

Wanneer een leerling intrinsiek gemotiveerd is om iets te doen, zal die een activiteit ondernemen uit plezier, interesse. Dat is zijn motivationele drijfveer. Je bevordert de intrinsieke motivatie ook door activiteiten, materialen aan te bieden die de leerlingen interessant, plezierig en persoonlijk waardevol vinden (zie ook: het betekenisvol leren). Leerlingen geloven daardoor meer in hun eigen kunnen en voelen zich competent. Dat leidt tot succeservaringen die uitnodigen tot verder exploreren, leren en ontwikkelen.

Betekenisvol leren

Je leert je leerlingen graag zinvolle dingen. Daarom zoek je aansluiting bij ervaringen en leefsituaties van de leerlingen en creëer je een leeromgeving waarin leerlingen nieuwe ervaringen kunnen opdoen. Je koppelt die ervaringen aan de na te streven en te bereiken doelen van het leerplan. Daarbij zijn ook leerstrategieën en affectieve componenten binnen het leerproces belangrijk. Korte instructie zet de leerlingen aan het denken. Je varieert binnen een flexibele klasorganisatie, soms klassikaal, dan weer in kleinere groepjes, steeds zoekend naar doelgerichte motiverende werkvormen. Wanneer langere instructie nodig is, zorg je ervoor dat je de leerlingen (inter)actief betrekt.

Hoe breder de basiszorg, hoe minder leerlingen nood hebben aan verhoogde zorg en uitbreiding van zorg.

Rijke ondersteuning en interactie

Je legt voortdurend bruggen tussen wat de leerlingen wel kunnen en weten enerzijds, en wat ze aan nieuwe competenties verwerven anderzijds. Je richt je op de zone van de naaste ontwikkeling. Je biedt een rijke ondersteuning aan door gepaste werk- en groeperingsvormen te kiezen, verbanden te leggen en leerlingen te laten samenwerken. De klemtoon ligt in die werkvormen altijd op productief leren en niet op reproductief leren. Je coacht en richt het leerproces van de leerling. Een gevarieerde aanpak vermijdt eenzijdigheid. Leerlingen kunnen niet alles zelf ontdekken en je kunt hen ook niet alles uitleggen.

Leren gebeurt meestal in interactie met anderen. Door eigen ervaringen, redeneringen en gevoelens te verwoorden en te confronteren met die van anderen, leren leerlingen met en van elkaar. Interactieve en coöperatieve werkvormen bevorderen zo ook de verbondenheid en het respect voor elkaar.

Rijke ondersteuning en interactie prikkelt de nieuwsgierigheid van de leerlingen en daagt ze uit. Dat is een belangrijk aspect van een krachtige leeromgeving.

In het derde hoofdstuk van het *Vademecum zorg* van VVKBa0 worden de drie cirkels verder toegelicht. We geven telkens enkele concrete voorbeelden uit de (klas)praktijk. Je kunt die voorbeelden beslist aanvullen met eigen 'acties'. Het werkt inspirerend om ze met elkaar te delen. In het vijfde hoofdstuk van het vademecum vind je een kijkwijzer voor de krachtige leeromgeving.

Enkele voorbeelden van rijke ondersteuning uit het *Vademecum zorg*:

- **Probleem signaleren:** Je gaat met de leerling na wat fout is in een bewerking, welke link in de redenering ontbreekt, welke informatie in een verslag ontbreekt.
- **Concretiseren en contextualiseren:** Je toont een concreet voorbeeld of materiaal of zoekt er samen met de leerling naar, waardoor de leerling het nieuwe kan plaatsen in of linken aan het gekende.

Wat betekent het om leerlingen systematisch op te volgen?

Een ander element uit de definiëring van *brede basiszorg* in het decreet is "het systematisch opvolgen van de leerlingen". Elke school volgt haar leerlingen op door observaties en toetsen. Dat resulteert meestal in een rapport. De klemtoon ligt daarbij vaak op summatieve evaluatie. Je beoordeelt of de leerling de leerdoelen bereikt heeft. Formatieve evaluatie, waarbij je het leerproces van de leerling in kaart brengt, is minstens even belangrijk.

Als je het M-decreet in zijn geheel bekijkt, wordt duidelijk dat je bij het opvolgen van alle leerlingen ook rekening houdt met hun verschillen in onderwijsbehoeften. Dat betekent dat je 'breed' naar je leerlingen kijkt. Je verlegt het accent van het observeren van tekorten, naar het opmerken van talenten (geloof in groei). Dat wordt ook duidelijk verwoord in verscheidene *Opdrachten van het Katholieke basisonderwijs* (OKB), vooral dan in opdrachten drie en vier (cf. het artikel elders in dit nummer).

Vanuit het M-decreet betekent systematisch opvolgen ook het noteren van de maatregelen die je voor een leerling treft, om zijn leerproces zo goed mogelijk te laten verlopen. Misschien verbaast het sommige leerkrachten dat dit deel uitmaakt van de fase van de brede basiszorg en plaats je dit eerder bij de fasen van verhoogde zorg en uitbreiding van zorg. Dat is uiteraard niet fout. In het decreet worden remediërende, differentiërende, compenserende of dispenserende maatregelen aan de definitie van verhoogde zorg gelinkt. Die maatregelen worden veelal *sticordi* genoemd. Alleen het eerste deel van dat acroniem, *stimuleren*, staat bij brede basiszorg. Wie zijn leerlingen goed kent, gebruikt verschillende vormen van stimuleren. Sommige leerlingen hebben nu eenmaal een ander 'zetje' nodig om een stap vooruit te zetten in hun ontwikkelingsproces. Dat vraagt een brede blik en de nodige creativiteit. De leerkracht denkt er bewust over na hoe ze elke leerling blijvend kan motiveren en stimuleren om zich verder te ontwikkelen. Ze bevestigt expliciet de positieve kenmerken van elke leerling.

Diversiteit in je klas is een meerwaarde binnen een krachtig leerproces.

Een krachtige leeromgeving impliceert differentiatie. Zelden geeft een leerkracht 'ongedifferentieerd' les. We spelen haast automatisch in op de verschillen tussen leerlingen door meer of minder oefeningen aan te bieden, door meer of ander ondersteunend materiaal aan te bieden, door verplichte taken en keuzetaken, door zelfstandig of begeleid te werken.

Door als school in te zetten op visie en organisatie van differentiatie versterk je leerkrachten om met de diversiteit binnen hun leerlingengroep om te gaan. Onder de rubriek 'Afstemmen op de behoefte van de leerling' vind je in het derde hoofdstuk van het *Vademecum zorg* een uitgebreid deel over differentiatie. Om differentiatie in de vingers te krijgen moet je oefenkansen krijgen, want "er heeft nog nooit iemand piano leren spelen door er een boek over te lezen!" (Edel Maex).

Systematisch opvolgen betekent dat je noteert welke maatregelen het leerproces succesvol ondersteunen. Zo tracht je tegemoet te komen aan onderwijsbehoeften van leerlingen.

Verminderen van risicofactoren en versterken van beschermende factoren

Een school die werk maakt van een goed uitgebouwd zorg- en gelijke onderwijskansenbeleid, focust op leerlingenkenmerken én op contextkenmerken. Focussen op contextkenmerken betekent dat je rekening houdt met de socio-economische context van je leerlingen in je klas- en schoolorganisatie. Je creëert gelijke onderwijskansen.

Focussen op leerlingenkenmerken betekent dat je kijkt naar wat de leerling in zich draagt aan sterktes en beperkingen. Je creëert van bij de start een aanbod waar zoveel mogelijk leerlingen voordeel uit halen, door specifiek aandacht te hebben voor leerbedreigde leerlingen. Op die manier creëer je doelgroepgericht krachtige leeromgevingen, kies je bewust leermiddelen en ga je bewust handboeken selecteren. Je streeft ernaar om problemen te voorkomen door vanuit de positieve kenmerken van een leerling te werken aan wat minder goed gaat.

Door regelmatig met de ouders en de leerlingen een individueel gesprek te voeren, krijg je een genuanceerd beeld van de leerlingen en hun context. Op basis van het profiel van de leerling kun je de risicofactoren verminderen of beschermende factoren versterken. Het decreet laat ons vrij om die begrippen in te vullen. Hierna volgen enkele voorbeelden:

- Je schenkt bijzondere aandacht aan leerlingen die met rouw en verlies geconfronteerd worden door een overlijden of een gewijzigde gezinssituatie. (*verminderen van risicofactoren*)
- De school werkt aan een attractieve speelplaats met spelfaciliteiten en speelgoedkoffers. (*versterken van beschermende factoren*)
- Het dagverloop wordt gevisualiseerd voor alle leerlingen en de leerkracht kondigt wijzigingen duidelijk en tijdig aan. (*versterken van beschermende factoren*)

Tot slot

Brede basiszorg betekent dat je als leerkracht de diversiteit in je klas als meerwaarde ziet binnen een krachtig leerproces. Jouw persoonlijkheid en vaardigheden vormen de kern. De impact die je op je leerlingen hebt, is niet te onderschatten. Als je aandacht hebt voor context- en leerlingenkenmerken, activeer je krachtige leerprocessen voor elke leerling.

BRONNEN:

VVKBaO, *Vademecum zorg*, DOKO, Brussel, 2012

Via www.ond.vlaanderen.be:

- decreet Basisonderwijs;
- decreet Maatregelen voor leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften.

MEER INFO

Toelichting bij het M-decreet op www.vvkbao.be (> inloggen > schoolbeleid > GOK- en zorgbeleid > visie- en aandachtspunten)

De betekenis van *compenseren* en *dispenseren* wordt decretaal vastgelegd. Die begrippen belichten we in een volgend nummer van School+visie.

Voor nascholing rond zorgbeleid, zie: www.nascholing.be (> basisonderwijs).

Zoek je meer inspiratie! Via onze School+visie-zoeker (zoekterm *krachtige leeromgeving*), vind je artikels waar de krachtige leeromgeving verder wordt uitgewerkt voor onder andere Frans en Nederlands.